

OBCENÉ

Diether KRYWALSKI, *Geschichte der deutschsprachigen Literatur des Mittelalters in den böhmischen Ländern*, Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2009 (= *Beiträge zur deutschmährischen Literatur*, Bd. 11)

491 s., ISBN 978-80-244-2113-1

Každoroční host ústavu germanistiky v Olomouci, brněnský rodák a germanista se značně širokým záběrem podává v obsáhlé monografii souhrnný obraz německé literatury ve středověku v českých zemích. V rámci diskusí o povaze německé literatury mezi medievisty různého zaměření poukazuje na změněnou orientaci badatelského přístupu a na dodnes periferní postavení středověké německé produkce v Čechách.

K lepšímu porozumění literatuře této epochy podle autora spíše než diskuse o kontinuitách a diskontinuitách přispěje sjednocení pohledu na produkci přemyslovské a lucemburské doby. Podobný přístup, obohacený závěry tematicky rozšířeného bádání (s. 13–14), by mohl přinést náležité pochopení literární produkce 13.–15. století (s. 15). V diskusí by však neměly zapadnout aspekty, které hrají podle Krywalského centrální roli: vztah světské literatury a nábožensky laděného uspořádání světa, symbolická a legitimizační role písma či stavovské uspořádání společnosti a s ním spojená literární produkce pro předem dané publikum, což je aspekt, který současným badatelům znesnadňuje přístup ke středověké literatuře (s. 15–17).

Po úvodních teoretických úvahách hledá autor nejranější stopy literárních památek v Čechách, které jsou zasazeny do širšího dějinného kontextu. Následují tři zamyšlení nad literaturou přemyslovského věku, lucemburské doby a nad knižní kulturou a s ní spojenou reprezentační funkcí. Nechybí ani výhled do následujícího období humanismu. Celou práci uzavírá pět obecněji zaměřených exkurzů.

Nespornou výhodou monografie je snaha včlenit literárněhistorický výklad do obecnějšího historického rámce, historické exkurzy však zcela opomíjejí českou medievistickou produkci ke středověku, která se neobjevuje ani v seznamu literatury. Mírné rozpaky vzbuzuje i způsob přepisu českých jmen, kterému nebyla věnována patřičná pozornost; je to škoda, neboť právě v takovém typu publikace by bylo možné konečně zapracovat na závazném konsenzu, kterého se budou všichni držet (např. Přemysliden). Na druhou stranu je nutné ocenit skutečnost, že autor, na rozdíl od předešlého podceňování a opomíjení středověké německé literatury v Čechách, nepracuje s tématem v duchu starších konceptů, ať už tuto produkci znevažujících, nebo ji obhajujících. Krywalskému jde především o literaturu zasazenou do kulturního kontextu, jejíž výklad bude prost všech anachronismů a nacionálně podbarvených pohledů.

Skutečnost, že autor chápe umělecké dílo jako mnohovrstevný komplexní výtvar, k jehož hlubšímu pochopení je třeba přistoupit i ke zkoumání estetických, společenských, historických, reprezentačních a symbolických struktur, se bohatě odráží zvláště v četných zamyšleních zavádějících čtenáře i mimo pole germanistiky a literární historie. Tento komplexní přístup v sobě zahrnuje i vědomí, že není možné k středověké německé literatuře v Čechách přistupovat bez zohlednění jejího vztahu k latinské a později i začínající české tvorbě.

Značně široký rozhled po literárních památkách sledovaného okruhu dokumentují i časté ukázky středověké tvorby. Pro snadnější orientaci v textu je připojen parafrázovaný překlad do moderní němčiny, který byl v případě publikace koncipované s úsporným poznámkovým aparátem nevhodnějším řešením. Tematická volba ilustračních textů sahá od milostně laděné lyriky přes rytířskou epiku až po duchovní literaturu. Ukázky doprovází nejen překlad, ale i interpretace textů, jejichž biblický, případně antický kontext může představovat při mizejících znalostech těchto témat vhodnou vstupní pomůcku pro orientaci v daném textu.

Kombinací výrazného tematického členění do graficky odlišených odstavců, početných ukázek s doprovodnou interpretací i překladem, a občasnou citací v diskurzu převládajících názorů vznikla monografie, jež může být používána zároveň jako průvodce i slovník shrnující závěry dvou set let bádání o německé středověké

literatuře v Čechách. Rovněž však vybízí k hledání nových cest poznání komplexního procesu tvorby, recepce a reprezentace uměleckého díla ve středověku.

JIŘÍ KNAP

Michael BOROVIČKA, *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada.*

Cestovatelství, Paseka,

Praha – Litomyšl 2010

758 s., ISBN 978-80-7432-033-0

Po vydání úvodního tematického svazku „Velkých dějin“ o architektuře přišlo nakladatelství Paseka s dalším dílem věnovaným cestovatelství. Na rozdíl od svého předchůdce je svazek dílem jednoho autora. Jeho celkový záměr se i z tohoto důvodu a při podobném rozsahu knihy jeví jako velmi ambiciózní. Michael Borovička se rozhodl představit v české historiografii poměrně marginální téma, doposud sporadicky zpracované, a to na rozsáhlé chronologické ose. „Osm století českého cestovatelství“ se samo o sobě vyznačuje značnou nevyvážeností, vždyť první „profesionální“ české cestovatele lze vysledovat teprve v 19. a 20. století. V nejnovějších dějinách také tkví těžiště celé syntézy. Naše zpráva se přesto soustředí především na její středověké a částečně renesanční pasáže, které v úvodních třech částech první hlavy zabírají přibližně jednu čtvrtinu celé publikace.

Právě starší období představují v tomto ohledu velké úskalí v podobě výběru protagonistů – opravdových cestovatelů. Autorovi vcelku oprávněně připadalo neúčelné pátrat za každou cenu po etnicitě jednotlivých postav a do celé syntézy zahrnul všechny, kteří k fenoménu cestovatelství v českém prostředí jsou či mohou být počítáni. Důsledně také odlišil klíčový pojem cestovatelství (jímž ostatně nazval celou publikaci) od vágnějšího pojmu cestování. Cestovatelství totiž charakterizuje zejména snaha někoho dalšího informovat o zkušenostech a poznatcích nabytých během cesty, s čímž se úzce pojí i určitá forma literárního svědectví (cestopis, dopisy apod.). Dějiny cestovatelství se tak dostávají na rozhraní (ale tím pádem i na okraj) několika vědních disciplín.

Jako prvního „cestovatele“ z Českých zemí autor uvádí svatého Vojtěcha, jehož cesty jsou na svou dobu poměrně dobře rekonstruovatelné. Převážně hagiografická svědectví o jeho puto-

váních po Evropě jsou však jakýmsi prologem v kapitole nazvané příznačně *Před námi terra incognita*. Zde jsou uvedeny i další cestopisné předobrazy ve středověkých pramenech, jako např. příslušné pasáže v Kosmově kronice, překlady *Milionu* Marka Pola, tzv. Mandevillova cestopisu či případně *Cronica Boemorum* Jana Marignoly. Samostatný oddíl se věnuje fur-lánskému minoritovi Odorikovi z Pordenone († 1333). Navzdory slovům v úvodu autor poněkud kategoricky vyvozuje, že byl rodem Čech, ačkoli je to patrné pouze z pozdního přípisu na jednom z rukopisů jeho *Itineraria*. Po popisu trasy mnichova dlouhého putování po Evropě a Asii následuje geneze tvorby Odorikova „cestopisu“, zakončená parafrází legendy, jež měla sloužit k jeho svatořečení. Pokud však autor představuje možná nejvýznamnějšího cestovatele středověku, určitým způsobem spjatého s českým prostředím, nečiní tak bohužel na základě poznatků nejnovějšího „odorikovského“ bádání.

Větší pozornost je pochopitelně věnována prvním českým cestovatelům a cestopiscům 15. století, mezi nimiž vynikají zejména poslové krále Jiřího z Poděbrad. Po uvedení do historického kontextu poděbradské doby se ke slovu dostává deník panoše Jaroslava z diplomatické cesty Albrechta Kostky z Postupic k francouzskému králi Ludvíku XI. v roce 1464. Po načrtnutí trasy celého poselstva kniha z deníku cituje zejména pasáž týkající se neúspěšného vyjednávání s francouzskými preláty v Abbeville. Tento úsek má jistě svůj historický význam, avšak v Jaroslavových zápiscích lze nalézt mnohé pasáže, které originálním způsobem charakterizují vnímání cizích zemí českým utrakvistickým šlechticem 15. století. Z tohoto důvodu není úplně přesné tvrzení, že Jaroslav „*přírodu a život lidí, které potkával, téměř nepopisuje*“ (s. 53). Nechybí samozřejmě zpracování dvouleté diplomatické cesty Lva z Rožmitálu (1465–1467), popsané rytířem Václavem Šaškem z Bírškova a měšťanem Gabrielem Tetzelem z Norimberka. Je otázka, zda lze svědectví českého šlechtice pokládat „*za zajímavější a čtivější než Tetzelovy zápisky*“ a z faktografického hlediska za spolehlivější (s. 56) než cestopis norimberského měšťana, jemuž se kniha ostatně téměř vůbec nevěnuje.

Středověké cestování se pochopitelně týkalo i různých forem putování do Svaté země, jímž je věnován samostatný oddíl. V rámci křížáckého hnutí jsou česká vojska ve větším měřítku při-